

Bruksela, 14 grudnia 2016 r.
(OR. en)

14500/16

**Międzyinstytucjonalny numer
referencyjny:
2008/0140 (CNS)**

**SOC 715
ANTIDISCRIM 72
JAI 951
MI 722
FREMP 188**

NOTA

Od:	Sekretariat Generalny Rady
Do:	Delegacje
Nr poprz. dok.:	14284/16 SOC 687 ANTIDISCRIM 66 JAI 929 MI 701 FREMP 182
Nr dok. Kom.:	11531/08 SOC 411 JAI 368 MI 246 - COM(2008) 426 final
Dotyczy:	Wniosek dotyczący dyrektywy Rady w sprawie wprowadzenia w życie zasady równego traktowania osób bez względu na religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną

Delegacje otrzymują w załączeniu ujednolicony tekst dyrektywy odzwierciedlający aktualny stan prac. Dokument ten przygotowano, by ułatwić prace; nie narusza on stanowisk przedstawionych przez delegacje podczas dyskusji.

Tekst w załączniku jest taki sam jak tekst znajdujący się w dok. 14499/16, lecz usunięto przypisy dotyczące stanowisk delegacji.

Wniosek

DYREKTYWA RADY

**w sprawie wprowadzania w życie zasady równego traktowania osób bez względu na ich religię
lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną**

RADA UNII EUROPEJSKIEJ,

uwzględniając Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, w szczególności art. 19 ust. 1,

uwzględniając wniosek Komisji Europejskiej¹,

uwzględniając zgodę Parlamentu Europejskiego²,

a także mając na uwadze, co następuje:

- (1) Zgodnie z art. 2 Traktatu o Unii Europejskiej (TUE) Unia Europejska opiera się na wspólnych wszystkim państwom członkowskim wartościach, którymi są: poszanowanie godności osoby ludzkiej, wolność, demokracja, równość, praworządność oraz poszanowanie praw człowieka, w tym praw osób należących do mniejszości. Zgodnie z art. 6 TUE Unia uznaje prawa, wolności i zasady określone w Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej. Artykuł ten przewiduje również, że prawa podstawowe, zagwarantowane w europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności oraz wynikające z tradycji konstytucyjnych wspólnych państwom członkowskim, stanowią część prawa Unii jako zasady ogólne prawa.

¹ Dz.U. C , s. .

² Dz.U. C , s. .

- (2) Prawo każdej osoby do równości wobec prawa i do ochrony przed dyskryminacją jest prawem powszechnym uznanym w Powszechnej deklaracji praw człowieka, Konwencji ONZ w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet, Międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej, paktach ONZ: pakcie praw obywatelskich i politycznych oraz pakcie praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych, Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych, europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności oraz Europejskiej karcie społecznej, a [wszystkie] państwa członkowskie są sygnatariuszami tych dokumentów. Niniejsza dyrektywa, a w szczególności jej przepisy dotyczące dostępności i racjonalnych usprawnień, jest zgodna z podstawowymi zasadami uznanymi w oenzetowskiej Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego. Co więcej, definicja dyskryminacji zawarta w Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych obejmuje odmowę racjonalnego usprawnienia.
- (3) Niniejsza dyrektywa opiera się na poszanowaniu praw podstawowych i przestrzeganiu podstawowych zasad uznanych w szczególności w Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej. Artykuł 10 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej uznaje prawo do wolności myśli, sumienia i religii; art. 21 zakazuje dyskryminacji m.in. ze względu na religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, a art. 26 uznaje prawo osób niepełnosprawnych do korzystania ze środków mających zapewnić im samodzielność.
- (4) Europejski Rok Osób Niepełnosprawnych (2003), Europejski Rok Równych Szans dla Wszystkich (2007) oraz Europejski Rok Dialogu Międzykulturowego (2008) zwróciły uwagę z jednej strony na ciągle istnienie dyskryminacji, a z drugiej – na korzyści płynące z różnorodności.
- (5) Rada Europejska zgromadzona w dniu 14 grudnia 2007 r. w Brukseli wezwała państwa członkowskie do zwiększenia wysiłków mających zapobiegać i przeciwdziałać dyskryminacji na rynku pracy i poza nim³.

³ Konkluzje prezydencji z posiedzenia Rady Europejskiej w Brukseli w dniu 14 grudnia 2007 r., pkt 50.

- (6) Parlament Europejski wezwał do zwiększenia w prawie Unii Europejskiej ochrony przed dyskryminacją⁴.
- (7) W swoim komunikacie „Odnowiona agenda społeczna: możliwości, dostęp i solidarność w Europie XXI wieku”⁵ Komisja Europejska podkreśliła, że w społeczeństwach, w których każda jednostka postrzegana jest jako posiadająca jednakową wartość, żadne sztuczne bariery ani żadnego rodzaju dyskryminacja nie powinny uniemożliwiać ludziom korzystania z tych możliwości. Dyskryminacja ze względu na religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną może utrudnić realizację celów Unii określonych w Traktatach, w szczególności zapewnienie wysokiego poziomu zatrudnienia i ochrony socjalnej, poprawę poziomu i jakości życia, a także zwiększenie spójności gospodarczej i społecznej oraz solidarności. Może również utrudnić realizację celu, którym jest usunięcie przeszkód w swobodnym przepływie osób, towarów i usług między państwami członkowskimi.
- (8) Istniejące prawodawstwo Unii Europejskiej obejmuje m.in. trzy instrumenty prawne przyjęte na podstawie art. 13 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską, który został zastąpiony przez art. 19 TFUE. Są to: dyrektywa 2000/43/WE⁶, dyrektywa 2000/78/WE⁷ i dyrektywa 2004/113/WE⁸, które mają zapobiegać i przeciwdziałać dyskryminacji ze względu na płeć, pochodzenie rasowe i etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek i orientację seksualną. Instrumenty te dowiodły, jak ważne w walce z dyskryminacją jest istnienie przepisów prawnych. Dyrektywa 2000/78/WE ustanawia ogólne warunki ramowe dotyczące równego traktowania bez względu na religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek i orientację seksualną w zakresie zatrudnienia i pracy. Jednak poza dziedziną zatrudnienia stopień i forma ochrony przed dyskryminacją ze wspomnianych względów są różne w różnych państwach członkowskich. Niniejsza dyrektywa ma zatem służyć rozszerzeniu stopnia i formy ochrony przed dyskryminacją z powyższych względów przewidzianej w tych trzech instrumentach prawnych poza dziedzinę zatrudnienia – na konkretne dziedziny określone w art. 3 niniejszej dyrektywy.

⁴ Rezolucja z dnia 20 maja 2008 r. P6_TA-PROV(2008)0212.

⁵ COM(2008)412.

⁶ Dyrektywa Rady 2000/43/WE z dnia 29 czerwca 2000 r. wprowadzająca w życie zasadę równego traktowania osób bez względu na pochodzenie rasowe lub etniczne (Dz.U. L 180 z 19.7.2000, s. 22).

⁷ Dyrektywa Rady 2000/78/WE z dnia 27 listopada 2000 r. ustanawiająca ogólne warunki ramowe równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy (Dz.U. L 303 z 2.12.2000, s. 16).

⁸ Dyrektywa Rady 2004/113/WE z dnia 13 grudnia 2004 r. wprowadzająca w życie zasadę równego traktowania mężczyzn i kobiet w zakresie dostępu do towarów i usług oraz dostarczania towarów i usług (Dz.U. L 373 z 21.12.2004, s. 37).

- (9) Unijne prawodawstwo powinno zatem zakazywać dyskryminacji ze względu na religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną poza rynkiem pracy, w tym w dziedzinie dostępu do ochrony socjalnej, dostępu do edukacji oraz dostępu do towarów i usług i dostarczania towarów i usług, w tym mieszkań. Usługi należy rozumieć w znaczeniu zgodnym z art. 57 TFUE.
- (10) Dyrektywa 2000/78/WE zakazuje dyskryminacji w dostępie do szkolenia zawodowego. Należy uzupełnić tę ochronę przez rozszerzenie zakazu dyskryminacji na te formy edukacji, które nie są uważane za szkolenie zawodowe.
- (11)
- (12) Na pojęcie dyskryminacji składają się: dyskryminacja bezpośrednia i pośrednia, molestowanie, polecenie nakazujące dyskryminowanie oraz odmowa racjonalnego usprawniienia dla osób niepełnosprawnych. Dyskryminacja w rozumieniu niniejszej dyrektywy obejmuje dyskryminację bezpośrednią lub molestowanie, oparte na domniemaniu na temat religii lub światopoglądu danej osoby, jej niepełnosprawności, wieku lub orientacji seksualnej.
- (12a) Jak potwierdził Trybunał Sprawiedliwości w sprawach C-303/06⁹ i C-83/14¹⁰, na pojęcie dyskryminacji składa się również dyskryminacja ze względu na powiązanie z przyczyną dyskryminacji. Taka dyskryminacja występuje m.in. wtedy, gdy dana osoba jest traktowana mniej korzystnie lub molestowana ze względu na faktyczne lub postrzegane powiązanie z osobami wyznającymi określoną religię lub mającymi określony światopogląd, osobami o danej niepełnosprawności, wieku lub orientacji seksualnej. W związku z tym w niniejszej dyrektywie należy wyraźnie przewidzieć ochronę przed taką dyskryminacją.

⁹ Sprawa C-303/06, Coleman przeciwko Attridge, wyrok z 17 lipca 2008 r.

¹⁰ Sprawa C-83/14, CEZ Razpredelenie (Nikołowa), wyrok z 16 lipca 2015 r.

- (12b) Molestowanie jest sprzeczne z zasadą równego traktowania, ponieważ ofiary molestowania nie mogą na równi z innymi korzystać z dostępu do ochrony socjalnej, edukacji, towarów i usług. Molestowanie może przybierać różne formy, w tym formę niepożądanych zachowań werbalnych, fizycznych lub innych zachowań pozawerbalnych. Takie zachowania można uznać za molestowanie w rozumieniu niniejszej dyrektywy, gdy mają one charakter powtarzalny lub gdy z innego względu są tak poważne, że ich celem lub skutkiem jest naruszenie godności danej osoby oraz stworzenie zastraszającej, wrogiej, poniżającej, upokarzającej lub uwłaczającej atmosfery.
- (13) Wprowadzając w życie zasadę równego traktowania bez względu na religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, zgodnie z art. 8 TFUE Unia powinna zmierzać do zniesienia nierówności i wspierania równości mężczyzn i kobiet, w szczególności mając na uwadze fakt, że kobiety są często ofiarami dyskryminacji wielorakiej.
- Przy opracowywaniu przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych niezbędnych do wykonania niniejszej dyrektywy oraz przy dokonywaniu przeglądu takich przepisów państwa członkowskie powinny wziąć pod uwagę ich zróżnicowany wpływ na mężczyzn i kobiety.
- (14) Ocena faktów, które wskazują na istnienie dyskryminacji bezpośredniej lub pośredniej, powinna pozostać w kompetencji krajowych organów sądowych lub innych właściwych organów, zgodnie z przepisami prawa krajowego lub krajową praktyką. Takie przepisy mogą w szczególności przewidywać, że występowanie dyskryminacji pośredniej stwierdza się z wykorzystaniem wszelkich środków, w tym na podstawie danych statystycznych lub naukowych.
- (14a) Zróżnicowane traktowanie ze względu na wiek może być dozwolone w pewnych warunkach, jeżeli jest obiektywnie umotywowane uzasadnionym celem, a środki mające służyć osiągnięciu tego celu są właściwe i niezbędne. W tym kontekście wspieranie gospodarczej, kulturowej lub społecznej integracji osób należących do określonych grup wiekowych powinno stanowić uzasadniony cel. Środki mające służyć osiągnięciu tego celu, takie jak oferowanie korzystniejszych warunków dostępu osobom należącym do określonych grup wiekowych, powinny być właściwe i niezbędne.

- (15) Czynniki ryzyka związane z wiekiem stosowane są przy świadczeniu usług ubezpieczeniowych, bankowych i innych usług finansowych, aby ocenić indywidualne ryzyko oraz ustalić składki i świadczenia. W przypadku niektórych usług finansowych sytuacja osób w różnym wieku nie jest porównywalna do celów oceny ryzyka. Proporcjonalne zróżnicowanie traktowania ze względu na wiek nie stanowi zatem dyskryminacji, jeżeli w przypadku przedmiotowej usługi wiek danej osoby jest jednym z decydujących czynników w ocenie ryzyka, a ocena ta jest oparta na zasadach aktuarialnych oraz odpowiednich i wiarygodnych danych statystycznych. Proporcjonalnym zróżnicowaniem traktowania ze względu na wiek w dziedzinie usług finansowych mogą być progi i przedziały wiekowe, jeżeli są one ustalane w rozsądny sposób.
- (15a) Czynniki ryzyka związane z niepełnosprawnością, w szczególności z chorobą powodującą niepełnosprawność, stosowane są przy świadczeniu usług ubezpieczeniowych, usług bankowych i innych usług finansowych, aby ocenić indywidualne ryzyko oraz ustalić składki i świadczenia. W przypadku niektórych usług finansowych sytuacja osób niepełnosprawnych i osób niedotkniętych taką niepełnosprawnością nie jest porównywalna do celów oceny ryzyka. Proporcjonalne zróżnicowanie traktowania ze względu na niepełnosprawność nie stanowi zatem dyskryminacji, jeżeli w przypadku przedmiotowej usługi niepełnosprawność jest jednym z decydujących czynników w ocenie ryzyka, a ocena ta jest oparta na zasadach aktuarialnych oraz odpowiednich i wiarygodnych danych statystycznych lub na odpowiedniej i wiarygodnej wiedzy medycznej.
- (15b) Usługobiorcy oraz odnośne organy sądowe i odwoławcze powinni mieć prawo do tego, by na żądanie uzyskać informacje o powodach uzasadniających zróżnicowane traktowanie ze względu na wiek lub niepełnosprawność w dziedzinie usług finansowych. Udzielone informacje powinny być użyteczne i powszechnie zrozumiałe oraz powinny wyjaśniać zróżnicowanie indywidualnego ryzyka dla przedmiotowej usługi. Świadczeniodawcy usług finansowych nie powinni jednak być zobowiązani do ujawniania szczególnie chronionych informacji handlowych.

(16)

(17) Ważne jest, by zakazując dyskryminacji, respektować inne podstawowe prawa i wolności, zgodnie z Kartą praw podstawowych Unii Europejskiej i europejską Konwencją o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, w szczególności prawo do ochrony życia prywatnego i rodzinnego, wolność religii, wolność zrzeszania się, wolność słowa, wolność prasy i wolny dostęp do informacji. Niniejsza dyrektywa nie powinna naruszać środków ustanowionych w prawie krajowym, które w społeczeństwie demokratycznym są niezbędne do zapewnienia bezpieczeństwa publicznego, utrzymania porządku publicznego, zapobiegania przestępczości, ochrony zdrowia oraz ochrony praw i wolności innych osób.

(17-a) Niniejsza dyrektywa nie zmienia ustanowionego w Traktatach podziału kompetencji między Unią a państwami członkowskimi, w tym w dziedzinach edukacji i ochrony socjalnej. Dyrektywa nie ma także wpływu na zasadniczą rolę i szeroki zakres uprawnień państw członkowskich, jeśli chodzi o zapewnianie, zlecanie i organizowanie usług świadczonych w ogólnym interesie gospodarczym.

(17a) Niniejsza dyrektywa dotyczy stosowania zasady równego traktowania w zakresie dostępu do ochrony socjalnej, dostępu do edukacji oraz dostępu do towarów i usług oraz dostarczania towarów i usług, w granicach kompetencji przyznanych Unii. Pojęcie „dostępu” nie obejmuje stwierdzenia – zgodnie z prawem krajowym i praktyką krajową – czy dana osoba kwalifikuje się do korzystania z ochrony socjalnej lub edukacji, gdyż to państwa członkowskie są odpowiedzialne za organizację i zakres systemów ochrony socjalnej i edukacji, a także za definiowanie, kto ma prawo do korzystania z ochrony socjalnej lub edukacji.

- (17b) Ochrona socjalna, w rozumieniu niniejszej dyrektywy, powinna obejmować zabezpieczenie społeczne, pomoc społeczną, mieszkania socjalne i opiekę zdrowotną. W związku z tym niniejsza dyrektywa powinna mieć zastosowanie do praw i świadczeń wynikających z ogólnych lub specjalnych systemów zabezpieczenia społecznego, pomocy społecznej i opieki zdrowotnej, które mają charakter ustawowy lub są zapewniane bezpośrednio przez państwo albo przez podmioty prywatne, o ile zapewnianie tych świadczeń przez te podmioty jest finansowane przez państwo. W tym kontekście niniejsza dyrektywa powinna mieć zastosowanie do świadczeń pieniężnych, świadczeń w naturze i usług, bez względu na to, czy dane systemy są składkowe czy bezskładkowe. Wyżej wspomniane systemy obejmują np. działy zabezpieczenia społecznego określone w rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004¹¹, a także systemy zapewniające świadczenia lub usługi ze względów związanych z brakiem środków finansowych lub ryzykiem wykluczenia społecznego.
- (17c)
- (17d)
- (17e)
- (17f) Wyłączne kompetencje państw członkowskich w odniesieniu do organizowania własnych systemów ochrony socjalnej obejmuje także kompetencje w zakresie tworzenia i finansowania takich systemów i powiązanych z nimi instytucji oraz zarządzania nimi, jak również kompetencje w zakresie określania charakteru, wysokości, sposobu obliczania i czasu trwania świadczeń i usług oraz w zakresie ustalania kryteriów kwalifikujących do korzystania z nich, a także adaptacji tych kryteriów w celu zapewnienia stabilności finansów publicznych. Na przykład państwa członkowskie zachowują możliwość zastrzeżenia niektórych świadczeń lub usług dla określonych grup wiekowych lub dla osób niepełnosprawnych.

¹¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Dz.U. L 166 z 30.4.2004, s. 1).

- (17g) Wyłączne kompetencje państw członkowskich w odniesieniu do organizowania systemów edukacji oraz w odniesieniu do treści nauczania i działalności edukacyjnej, w tym edukacji osób o specjalnych potrzebach, obejmują kompetencje w zakresie tworzenia i finansowania instytucji edukacyjnych oraz zarządzania nimi, opracowywania programów nauczania i innej działalności edukacyjnej, określania sposobu przeprowadzania egzaminów oraz ustalania kryteriów kwalifikacyjnych, w tym na przykład progów wiekowych stanowiących kryterium przyjmowania do szkół i na kursy oraz przyznawania stypendiów. Państwa członkowskie zachowują w szczególności możliwość ustalania progów wiekowych w dziedzinie edukacji.
- (17ga) Każdemu przysługuje swoboda zawierania umów, w tym swoboda wyboru kontrahenta transakcji. Każdy, kto dostarcza towary lub usługi, może mieć szereg subiektywnych powodów wyboru kontrahenta. Niniejsza dyrektywa nie powinna wpływać na swobodę wyboru kontrahenta, chyba że wybór ten jest umotywowany religią lub światopoglądem, wiekiem, niepełnosprawnością lub orientacją seksualną. Zakaz dyskryminacji z tych względów powinien mieć zastosowanie do osób dostarczających w ramach Unii towary i usługi, które są ogólnodostępne i oferowane poza sferą życia prywatnego i rodzinnego, oraz do transakcji dokonywanych w takim kontekście.
- (17h) Niniejsza dyrektywa nie ma zastosowania do kwestii objętych prawem rodzinnym, w tym do stanu cywilnego i adopcji, ani do zależnych od nich korzyści prawnych, ani do przepisów dotyczących praw reprodukcyjnych. Nie narusza ona także świeckiego charakteru państwa, instytucji ani organów państwowych ani edukacji.
- (17i)
- (18)
- (19) Zgodnie z art. 17 TFUE Unia szanuje status przyznany na mocy prawa krajowego kościołom i stowarzyszeniom lub wspólnotom religijnym w państwach członkowskich i nie narusza tego statusu oraz szanuje status organizacji światopoglądowych i niewyznaniowych.

- (19a) Osoby niepełnosprawne to m.in. osoby z długotrwałym upośledzeniem fizycznym, umysłowym, intelektualnym lub sensorycznym, które to upośledzenie w połączeniu z różnorodnymi barierami może przeszkadzać im w pełnym i efektywnym uczestnictwie w życiu społecznym na równi z innymi.
- (19b) Istotną rolę w urzeczywistnianiu pełnej równości odgrywają środki mające na celu zapewnienie osobom niepełnosprawnym dostępności na równi z innymi do dziedzin objętych niniejszą dyrektywą. Środki takie powinny polegać m.in. na identyfikowaniu i eliminowaniu przeszkód i barier w dostępności, a także na zapobieganiu nowym przeszkodom i barierom. Środki mające na celu zapewnienie dostępności osobom niepełnosprawnym nie powinny powodować nieproporcjonalnych obciążeń. [Należy uznać, że osiągnięto dostępność w sposób proporcjonalny, jeśli osoby niepełnosprawne są w stanie skutecznie i na równi z innymi uzyskać dostęp do usług, które mają zapewniać lub oferować społeczeństwu określone budynki, urządzenia, usługi transportowe i infrastruktura, nawet jeśli nie mają one dostępu do całego budynku, urządzenia lub infrastruktury.]
- (19c) Środki takie powinny służyć zapewnieniu dostępności, w tym w odniesieniu do m.in. otoczenia fizycznego, transportu, technologii i systemów informacyjno-komunikacyjnych oraz usług, w zakresie zastosowania niniejszej dyrektywy. Fakt, że nie zawsze istnieje możliwość zapewnienia osobom niepełnosprawnym dostępu, który byłby w pełni na równi z innymi, nie może stanowić uzasadnienia, by nie przyjmować wszelkich środków służących maksymalnemu zwiększeniu zapewnianej im dostępności.

- (19d) Poprawę dostępności można uzyskać na wiele sposobów, w tym poprzez zastosowanie zasady „projektowania uniwersalnego”. Zgodnie z Konwencją ONZ o prawach osób niepełnosprawnych „projektowanie uniwersalne” oznacza projektowanie produktów, otoczenia, programów i usług w taki sposób, by mogli z nich korzystać wszyscy ludzie w jak najszerszym zakresie, bez potrzeby adaptacji lub specjalistycznego projektowania. „Projektowanie uniwersalne” nie powinno wykluczać urządzeń wspomagających przeznaczonych dla konkretnych grup osób niepełnosprawnych, tam gdzie urządzenia takie są potrzebne.¹² Państwa członkowskie powinny prowadzić lub promować działalność badawczo-rozwojową w zakresie uniwersalnego projektowania towarów i usług objętych zakresem niniejszej dyrektywy w celu sprostania szczególnym potrzebom osób niepełnosprawnych, jednocześnie jak najbardziej zmniejszając potrzebę adaptacji i koszty, oraz promować dostępność i wykorzystanie takich produktów i usług. Państwa członkowskie powinny promować uniwersalne projektowanie także podczas opracowywania norm i wskazówek, aby stopniowo zapewnić dostępność towarów i usług.
- (19e) W przypadkach, w których przestrzegane są przepisy unijne przewidujące szczegółowe normy lub specyfikacje w zakresie dostępności lub racjonalnych usprawnień w odniesieniu do określonych towarów lub usług, wymogi niniejszej dyrektywy odnoszące się do dostępności lub racjonalnych usprawnień powinno się uznać za spełnione.

¹² Artykuł 2 Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych.

- (20) Przepisy unijne już ustanawiają szczegółowe specyfikacje lub normy w zakresie dostępności w niektórych dziedzinach. Takie specyfikacje lub normy są ustanowione m.in. w rozporządzeniu Komisji (UE) nr 1300/2014¹³, rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 181/2011¹⁴, rozporządzeniu (WE) nr 1107/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady¹⁵ oraz rozporządzeniu (WE) nr 1371/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady¹⁶. Przepisy unijne również ustanawiają już wymogi prawne w zakresie zapewnienia dostępności, nie przewidując dla nich specyfikacji ani norm. Takie wymogi prawne są ustanowione m.in. w rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013¹⁷ i dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/24/UE¹⁸. Na przykład w art. 7 rozporządzenia (UE) nr 1303/2013 ustanowiono wymóg, by dostępność dla osób niepełnosprawnych była jednym z kryteriów, których należy przestrzegać podczas określania operacji współfinansowanych z funduszy.

¹³ Rozporządzenie Komisji (UE) nr 1300/2014 z dnia 18 listopada 2014 r. w sprawie technicznych specyfikacji interoperacyjności odnoszących się do dostępności systemu kolei Unii dla osób niepełnosprawnych i osób o ograniczonej możliwości poruszania się.

¹⁴ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 181/2011 z dnia 16 lutego 2011 r. dotyczące praw pasażerów w transporcie autobusowym i autokarowym oraz zmieniające rozporządzenie (WE) nr 2006/2004.

¹⁵ Rozporządzenie (WE) nr 1107/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie praw osób niepełnosprawnych oraz osób o ograniczonej sprawności ruchowej podróżujących drogą lotniczą (Dz.U. L 204 z 26.7.2006, s. 1).

¹⁶ Rozporządzenie (WE) nr 1371/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2007 r. dotyczące praw i obowiązków pasażerów w ruchu kolejowym (Dz.U. L 315 z 3.12.2007, s. 14).

¹⁷ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 (Dz.U. L 347 z 20.12.2013, s. 320).

¹⁸ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/24/UE z dnia 26 lutego 2014 r. w sprawie zamówień publicznych, uchylająca dyrektywę 2004/18/WE.

- (20-aa) Zachęca się państwa członkowskie do przyjmowania innowacyjnych środków zapewniających dostępność infrastruktury kulturalnej i działań kulturalnych dla osób niepełnosprawnych; Rada podkreśliła potrzebę takich środków.¹⁹ Środki takie mogą być wzorowane na zasadzie projektowania uniwersalnego i optymalnych rozwiązań w państwach członkowskich.
- (20-a) Oprócz ogólnych działań wyprzedzających służących zagwarantowaniu dostępności ważną rolę w zapewnianiu osobom niepełnosprawnym pełnej równości w praktyce w dziedzinach objętych niniejszą dyrektywą odgrywają środki służące wprowadzeniu racjonalnych usprawnień w indywidualnych przypadkach. W kontekście długoterminowego stosunku umownego lub innego między świadczeniodawcą a osobą niepełnosprawną zmiany konstrukcyjne w lokalu lub wyposażeniu mogłyby zostać uznane za racjonalne usprawnienie. Racjonalnym usprawnieniem może być m.in. dostosowanie lub zmodyfikowanie zwyczajowych strategii, procedur i praktyk świadczeniodawcy, dostosowanie warunków dostępu oraz zapewnienie konkretnej pomocy ze względu na szczególne potrzeby osoby niepełnosprawnej, aby osiągnąć efekt równości. Środki mające na celu zapewnienie racjonalnych usprawnień nie powinny powodować nieproporcjonalnych obciążeń.
- (20-b) Zachęca się państwa członkowskie do opracowania i wdrożenia innowacyjnych środków w celu zagwarantowania racjonalnych usprawnień.
- (20aa) W przypadku mieszkań świadczeniodawca nie powinien być zobowiązany do dokonania w lokalu zmian konstrukcyjnych ani ich finansowania w celu przestrzegania przepisów dotyczących racjonalnych usprawnień przewidzianych w niniejszej dyrektywie. Zgodnie z krajowym prawem i krajową praktyką świadczeniodawca powinien zaakceptować takie zmiany, jeżeli są one finansowane w inny sposób i nie powodują nieproporcjonalnych obciążeń innego rodzaju.

¹⁹ Rezolucja Rady z dnia 5 maja 2003 r. w sprawie równych szans dla niepełnosprawnych uczniów i studentów w dziedzinie edukacji i szkoleń zawodowych (Dz.U. C 134 z 7.6.2003, s. 6).

- (20b) Oceniając, czy środki mające na celu zapewnienie dostępności lub wprowadzenie racjonalnych usprawnień będą powodować nieproporcjonalne obciążenia, należy wziąć pod uwagę szereg czynników, m.in. wielkość, zasoby i charakter danej organizacji lub przedsiębiorstwa, a także szacowane koszty takich środków, czy też (techniczną lub ekonomiczną) żywotność infrastruktury i obiektów, które są wykorzystywane do świadczenia usługi. Ponadto o nieproporcjonalnych obciążeniach można mówić w szczególności wtedy, gdy należałoby wprowadzić znaczne zmiany konstrukcyjne, aby zapewnić dostęp do mienia ruchomego lub nieruchomego chronionego na mocy przepisów krajowych ze względu na jego wartość historyczną, kulturową, artystyczną lub architektoniczną.
- (20c) Zasada dostępności jest ustanowiona w Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych. Zasady racjonalnych usprawnień i nieproporcjonalnych obciążeń są ustanowione w dyrektywie 2000/78/WE oraz w Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych.
- (21) Zakaz dyskryminacji nie powinien wpływać na utrzymywanie w mocy lub przyjmowanie przez państwa członkowskie środków mających zapobiegać defaworyzacji grup osób wyznających określoną religię lub mających określony światopogląd, osób niepełnosprawnych, osób w określonym wieku lub o określonej orientacji seksualnej bądź taką defaworyzację rekompensować. Środki takie mogą obejmować wspieranie organizacji osób o określonych: religii, światopoglądzie, niepełnosprawności, w określonym wieku lub o określonej orientacji seksualnej, jeżeli ich głównym celem jest wspieranie integracji gospodarczej, kulturalnej lub społecznej tych osób lub zaspokojenie ich szczególnych potrzeb.
- (22) Niniejsza dyrektywa ustanawia wymogi minimalne, pozostawiając państwom członkowskim możliwość przyjęcia lub utrzymania w mocy przepisów korzystniejszych. Wdrożenie niniejszej dyrektywy nie powinno usprawiedliwiać obniżenia poziomu ochrony w stosunku do sytuacji już istniejącej w poszczególnych państwach członkowskich.

- (23) Osoby, które są dyskryminowane ze względu na religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, powinny dysponować odpowiednimi środkami ochrony prawnej. Aby zapewnić skuteczniejszy poziom ochrony, stowarzyszenia, organizacje i inne osoby prawne powinny być upoważnione do uczestnictwa w postępowaniu sądowym, także w imieniu pokrzywdzonego albo działając na jego rzecz, bez uszczerbku dla krajowych zasad procesowych dotyczących reprezentowania i obrony przez sądem.
- (24) Należy zmodyfikować zasady dotyczące ciężaru dowodu w przypadku *fumus boni iuris*, gdyż aby umożliwić skuteczne stosowanie zasady równego traktowania, w razie przedłożenia dowodów takiej dyskryminacji ciężar dowodu należy przenieść na pozwanego. Pozwany nie ma jednak obowiązku udowodnienia, że **powód** jest wyznawcą danej religii, ma określony światopogląd, określoną niepełnosprawność, jest w danym wieku lub jest osobą o określonej orientacji seksualnej.
- (25) Skuteczne wprowadzanie w życie zasady równego traktowania wymaga odpowiedniej ochrony sądowej przed wiktymizacją.
- (26) W rezolucji dotyczącej dalszych działań po zakończeniu Europejskiego Roku Równych Szans dla Wszystkich (2007) Rada zachęcała do pełnego zaangażowania społeczeństwa obywatelskiego, w tym organizacji reprezentujących osoby narażone na dyskryminację, partnerów społecznych i zainteresowanych stron, w opracowywanie polityki i programów mających na celu zapobieganie dyskryminacji oraz promocję równouprawnienia i równych szans na poziomie europejskim i krajowym.
- (27) Doświadczenie zdobyte w trakcie stosowania dyrektyw 2000/43/WE, 2004/113/WE i 2006/54/WE pokazuje, że ochrona przed dyskryminacją ze względów, o których mowa w niniejszej dyrektywie, byłaby skuteczniejsza, gdyby w każdym państwie członkowskim istniał co najmniej jeden organ wyposażony w kompetencje do analizowania odnośnych problemów, badania możliwych rozwiązań oraz świadczenia ofiarom dyskryminacji konkretnej pomocy. Aby osiągnąć cel polegający na rozszerzeniu zakresu i formy ochrony przed dyskryminacją ze względu na płeć i pochodzenie rasowe lub etniczne na wzgledy, o których mowa w niniejszej dyrektywie, kompetencje tych organów powinny obejmować także dziedziny podlegające dyrektywie 2000/78/WE.

- (28) Do celów niniejszej dyrektywy należy rozważyć okresową sprawozdawczość i monitorowanie poczynionych postępów, dokonywane także w drodze zbierania danych statystycznych.
- (29) Państwa członkowskie powinny wprowadzić skuteczne, proporcjonalne i odstraszające kary mające zastosowanie w przypadku nieprzestrzegania obowiązków wynikających z niniejszej dyrektywy.
- (30) Ponieważ cel niniejszej dyrektywy, a mianowicie zapewnienie we wszystkich państwach członkowskich wspólnego poziomu ochrony przed dyskryminacją, nie może zostać osiągnięty w sposób wystarczający przez państwa członkowskie, natomiast ze względu na rozmiary lub skutki proponowanych działań możliwe jest lepsze jego osiągnięcie na poziomie Unii, może ona podjąć działania zgodnie z zasadą pomocniczości określoną w art. 5 TUE. Zgodnie z zasadą proporcjonalności określoną w tym artykule niniejsza dyrektywa nie wykracza poza to, co jest konieczne do osiągnięcia tego celu.
- (31) Zgodnie z pkt 34 porozumienia międzyinstytucjonalnego w sprawie lepszego stanowienia prawa zachęca się państwa członkowskie do opracowania – do ich własnych celów i w interesie Unii – tabel jak najdokładniej ilustrujących korelacje pomiędzy niniejszą dyrektywą a środkami transpozycji oraz do podania tych tabel do wiadomości publicznej,

PRZYJMUJE NINIEJSZĄ DYREKTYWĘ:

ROZDZIAŁ I

PRZEPISY OGÓLNE

Artykuł 1

Cel

Niniejsza dyrektywa ustanawia ramy walki z dyskryminacją ze względu na religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, aby zapewnić wprowadzenie w życie w państwach członkowskich zasady równego traktowania w zakresie określonym w art. 3, oraz zwiększa wspieranie tej zasady w dziedzinie zatrudnienia i pracy zgodnie z tym, co przewiduje dyrektywa 2000/78/WE.

Artykuł 2

Pojęcie dyskryminacji

1. Do celów niniejszej dyrektywy „zasada równego traktowania” oznacza brak jakiejkolwiek dyskryminacji ze względów, o których mowa w art. 1.
- 1a. Do celów niniejszej dyrektywy dyskryminacja oznacza:
 - (i) dyskryminację bezpośrednią;
 - (ii) dyskryminację pośrednią;
 - (iii) molestowanie;
 - (iv) dyskryminację bezpośrednią i molestowanie ze względu na powiązanie;
 - (v) odmowę racjonalnego usprawnienia dla osób niepełnosprawnych; oraz
 - (vi) polecenie nakazujące dyskryminowanie osób ze względów, o których mowa w art. 1.

2. Do celów ust. 1 zastosowanie mają następujące definicje:

- a) uważa się, że dyskryminacja bezpośrednia ma miejsce wtedy, gdy z któregośkolwiek względu, o którym mowa w art. 1, daną osobę traktuje się mniej korzystnie, niż traktuje się, traktowano lub traktowano by inną osobę w porównywalnej sytuacji;
- b) uważa się, że dyskryminacja pośrednia ma miejsce wtedy, gdy z pozoru neutralny przepis, kryterium lub praktyka postawiłyby osoby wyznające określoną religię lub mające określony światopogląd, osoby o określonej niepełnosprawności, w określonym wieku lub o określonej orientacji seksualnej w niekorzystnej sytuacji względem innych osób, chyba że taki przepis, kryterium lub praktyka są obiektywnie umotywowane uzasadnionym celem, a środki mające służyć osiągnięciu tego celu są właściwe i niezbędne;
- c) uważa się, że molestowanie ma miejsce wtedy, gdy dana osoba jest obiektem niepożądanego zachowania z któregośkolwiek względu, o którym mowa w art. 1, a celem lub skutkiem tego zachowania jest naruszenie godności tej osoby oraz stworzenie zastraszającej, wrogiej, poniżającej, upokarzającej lub uwłaczającej atmosfery. W tym kontekście pojęcie molestowania może być definiowane zgodnie z prawem krajowym i krajową praktyką państw członkowskich;
- (e) uważa się, że dyskryminacja bezpośrednia lub molestowanie ze względu na powiązanie mają miejsce wtedy, gdy dana osoba jest dyskryminowana lub molestowana ze względu na powiązanie z osobami wyznającymi określoną religię lub mającymi określony światopogląd, osobami o określonej niepełnosprawności, osobami w określonym wieku lub osobami o określonej orientacji seksualnej;
- d) uważa się, że odmowa racjonalnego usprawnienia dla osób niepełnosprawnych ma miejsce wtedy, gdy nieprzestrzegane są wymogi art. 4a niniejszej dyrektywy.

3.

4.

5.

6. Niezależnie od ust. 1, 1a i 2 zróżnicowane traktowanie ze względu na wiek nie stanowi dyskryminacji, jeżeli jest ono obiektywnie umotywowane uzasadnionym celem, a środki mające służyć osiągnięciu tego celu są właściwe i niezbędne.

Wspieranie gospodarczej, kulturowej lub społecznej integracji osób należących do określonych grup wiekowych stanowi uzasadniony cel, zgodnie z akapitem pierwszym.

- 6-a Preferencyjne koszty, opłaty lub stawki za wszystko, co się oferuje lub dostarcza w odniesieniu do osób należących do określonej grupy wiekowej, nie stanowią dyskryminacji do celów niniejszej dyrektywy.

- 6a. Niezależnie od ust. 1, 1a i 2 zróżnicowane traktowanie polegające na korzystniejszych dla osób niepełnosprawnych przepisach o warunkach dostępu do dziedzin określonych w art. 3, które to przepisy przyjęto, aby promować gospodarczą, kulturalną lub społeczną integrację takich osób lub zaspokoić ich szczególne potrzeby, nie stanowi dyskryminacji do celów niniejszej dyrektywy.

7. W przypadku świadczenia usług finansowych

- a) proporcjonalne zróżnicowanie traktowania ze względu na wiek nie stanowi dyskryminacji do celów niniejszej dyrektywy, jeżeli w przypadku przedmiotowej usługi wiek jest jednym z decydujących czynników przy ocenie ryzyka, a ocena ta jest oparta na zasadach aktuarialnych oraz odpowiednich i wiarygodnych danych statystycznych;
- b) proporcjonalne zróżnicowanie traktowania ze względu na niepełnosprawność nie stanowi dyskryminacji do celów niniejszej dyrektywy, jeżeli w przypadku przedmiotowej usługi niepełnosprawność jest jednym z decydujących czynników przy ocenie ryzyka, a ocena ta jest oparta na zasadach aktuarialnych oraz odpowiednich i wiarygodnych danych statystycznych lub na odpowiedniej i wiarygodnej wiedzy medycznej.

Świadczeniodawcy usług finansowych, którzy decydują się na stosowanie proporcjonalnego zróżnicowania traktowania ze względu na wiek lub niepełnosprawność, na żądanie informują usługobiorców oraz odnośne organy sądowe i odwoławcze o powodach uzasadniających to zróżnicowane traktowanie.

8. Niniejsza dyrektywa nie narusza środków ustanowionych w prawie krajowym, które w społeczeństwie demokratycznym są niezbędne do zapewnienia bezpieczeństwa publicznego, utrzymania porządku publicznego, zapobiegania przestępczości, do zapewnienia ochrony osobom małoletnim, ochrony zdrowia i bezpieczeństwa oraz ochrony praw i wolności innych osób, w tym wolności słowa i wolności prasy. Niniejsza dyrektywa nie ogranicza kompetencji państw członkowskich ani nie rozszerza kompetencji Unii w dziedzinach wymienionych w niniejszym ustępie.

Artykuł 3

Zakres stosowania

1. W ramach kompetencji powierzonych Unii Europejskiej oraz w granicach określonych w ust. 2 zakaz dyskryminacji stosuje się do wszystkich osób – zarówno jeżeli chodzi o sektor publiczny, jak i prywatny, w tym organy publiczne – w odniesieniu do:

- a) dostępu do ochrony socjalnej w zakresie: zabezpieczenia społecznego, pomocy społecznej, mieszkań socjalnych i opieki zdrowotnej.

Dostęp w rozumieniu niniejszej litery obejmuje proces poszukiwania informacji, ubiegania się o środki ochrony socjalnej, rejestrowania się, a także samo zapewnienie środków ochrony socjalnej.

- b)

- c) dostępu do edukacji.

Dostęp w rozumieniu niniejszej litery obejmuje proces poszukiwania informacji, ubiegania się o udział w działalności edukacyjnej, rejestrowanie się, a także samo dopuszczenie do udziału i udział w działalności edukacyjnej;

- d) dostępu do towarów i innych usług i dostarczania towarów i innych usług – w tym mieszkań – dostępnych publicznie i oferowanych poza sferą życia prywatnego i rodzinnego.

Dostęp w rozumieniu niniejszej litery obejmuje proces poszukiwania informacji, ubiegania się, rejestrowania się, zamawiania, rezerwowania, wynajmowania i nabywania, a także samo dostarczenie przedmiotowych towarów i usług oraz korzystanie z nich.

2. Niniejsza dyrektywa nie ma zastosowania do:

- a) kwestii objętych prawem rodzinnym, w tym do stanu cywilnego i adopcji, ani do przepisów dotyczących praw reprodukcyjnych;
- b) organizacji i finansowania systemów ochrony socjalnej państw członkowskich, w tym do tworzenia takich systemów i powiązanych z nimi instytucji ani do zarządzania nimi, do charakteru, wysokości, sposobu obliczania ani czasu trwania świadczeń i usług, ani do kryteriów kwalifikujących do korzystania z tych świadczeń i usług, takich jak na przykład progi wiekowe w przypadku niektórych świadczeń;
- c)
- d) organizacji i finansowania systemów edukacji państw członkowskich, w tym do tworzenia instytucji edukacyjnych ani zarządzania nimi, do treści nauczania i działalności edukacyjnej, opracowywania programów nauczania, określania sposobu przeprowadzania egzaminów ani do kryteriów kwalifikacyjnych, takich jak na przykład progi wiekowe stanowiące kryterium przyjmowania do szkół i na kursy oraz przyznawania stypendiów;
- e) zróżnicowania traktowania danej osoby ze względu na religię lub światopogląd do celów przyjmowania do instytucji edukacyjnych, których etos opiera się na religii lub światopoglądzie, zgodnie z przepisami krajowymi oraz krajową tradycją i praktyką.

3.

- 3a. Niniejsza dyrektywa nie narusza krajowych środków zezwalających na noszenie symboli religijnych lub zakazujących ich noszenia i nie ogranicza wyłącznej kompetencji państw członkowskich w tych kwestiach.
4. Niniejsza dyrektywa nie narusza ustawodawstwa krajowego zapewniającego świeckość państwa, instytucji lub organów państwowych lub edukacji ani dotyczącego statusu i działalności kościołów i innych organizacji, których działalność opiera się na religii lub światopoglądzie, i nie ogranicza wyłącznej kompetencji państw członkowskich w tych kwestiach.
5. W zakres niniejszej dyrektywy nie wchodzi zróżnicowanie traktowania ze względu na przynależność państwową i nie narusza ona przepisów ani warunków dotyczących wjazdu i pobytu obywateli państw trzecich oraz bezpaństwowców na terytorium państw członkowskich ani traktowania związanego ze statusem prawnym obywateli państw trzecich i bezpaństwowców.

Artykuł 4

Dostępność dla osób niepełnosprawnych

1. Państwa członkowskie stosują niezbędne i właściwe środki, aby w dziedzinach określonych w art. 3 zapewnić osobom niepełnosprawnym dostępność na równi z innymi. Środki te nie powinny jednak powodować nieproporcjonalnych obciążeń.
- 1a. Dostępność obejmuje ogólne działania wyprzedzające, które zapewniają skuteczną realizację zasady równego traktowania osób niepełnosprawnych w dziedzinach określonych w art. 3.
2. Środki, o których mowa w ust. 1 i 1a niniejszego artykułu, obejmują identyfikowanie i eliminowanie przeszkód i barier w dostępności, a także zapobieganie nowym przeszkodom i barierom w dziedzinach objętych niniejszą dyrektywą.
- 3.
- 4.

- 5.
6. Ustępy 1, 1a i 2 niniejszego artykułu mają zastosowanie do mieszkań tylko w odniesieniu do wspólnych części budynków dwurodzinnych lub wielorodzinnych. Niniejszy ustęp nie narusza art. 4 ust. 7 ani art. 4a.
7. Państwa członkowskie stopniowo przyjmują niezbędne środki, by zapewnić osobom niepełnosprawnym dostęp do dostatecznej liczby mieszkań.
8. Państwa członkowskie prowadzą lub promują działalność badawczo-rozwojową w zakresie uniwersalnego projektowania towarów i usług zgodnie z krajową specyfiką i krajowymi warunkami.
9. W przypadkach, w których przestrzegane są przepisy unijne przewidujące szczegółowe normy lub specyfikacje w zakresie dostępności w odniesieniu do określonych towarów lub usług, wymogi niniejszego artykułu uznaje się za spełnione.

Artykuł 4a

Racjonalne usprawnienia dla osób niepełnosprawnych

1. Aby zagwarantować przestrzeganie zasady równego traktowania osób niepełnosprawnych, zapewnia się racjonalne usprawnienia w dziedzinach określonych w art. 3.
2. Do celów ust. 1 racjonalne usprawnienia oznaczają niezbędne i właściwe zmiany i adaptacje niepowodujące nieproporcjonalnych obciążeń, jeżeli w konkretnym przypadku takie zmiany i adaptacje są potrzebne, aby zaspokoić szczególne potrzeby osoby niepełnosprawnej w celu umożliwienia tej osobie dostępu na równi z innymi do określonych: środka ochrony socjalnej, działalności edukacyjnej, towaru lub usługi.

3. W przypadku mieszkań ust. 1 i 2 nie zobowiązują świadczeniodawcy do dokonywania zmian konstrukcyjnych w lokalu ani do ich finansowania. Świadczeniodawca akceptuje takie zmiany – zgodnie z krajowym prawem i krajową praktyką – jeżeli są one finansowane w inny sposób i nie powodują nieproporcjonalnych obciążeń innego rodzaju.
4. W przypadkach, w których przestrzegane są przepisy unijne przewidujące szczegółowe normy lub specyfikacje w zakresie racjonalnych usprawnień w odniesieniu do określonych towarów lub usług, wymogi niniejszego artykułu uznaje się za spełnione.

Artykuł 4b

Przepisy wspólne dla dostępności i racjonalnych usprawnień

1. Oceniając, czy środki niezbędne, by zapewnić przestrzeganie art. 4 i 4a, powodowałyby nieproporcjonalne obciążenia, należy brać pod uwagę w szczególności:
 - a) wielkość, zasoby i charakter organizacji lub przedsiębiorstwa;
 - aa) negatywny wpływ, jaki niezapewnienie danego środka miałoby na osobę niepełnosprawną;
 - b) szacowany koszt;
 - c) szacowaną korzyść dla osób niepełnosprawnych ogółem, z uwzględnieniem częstotliwości i czasu korzystania z odnośnych towarów i usług oraz częstotliwości i czasu trwania relacji ze sprzedającym lub świadczeniodawcą;
 - d) żywotność infrastruktury i obiektów, które są wykorzystywane do świadczenia usługi;²⁰

²⁰ Kryterium to może być właściwe wyłącznie w odniesieniu do dostępności.

- e) wartość historyczną, kulturową, artystyczną lub architektoniczną danego mienia ruchomego lub nieruchomego; oraz
- f) bezpieczeństwo i wykonalność rzeczonych środków.

Obciążeń tych nie uznaje się za nieproporcjonalne, jeżeli są w wystarczającym stopniu rekompensowane środkami stosowanymi w ramach polityki na rzecz osób niepełnosprawnych prowadzonej przez dane państwo członkowskie.

2.

3.

Artykuł 5

Działania pozytywne

1. Zasada równego traktowania służy zapewnieniu pełnej równości w praktyce, nie stanowi zatem przeszkody w utrzymywaniu w mocy lub przyjmowaniu przez państwa członkowskie szczególnych środków mających zapobiegać defaworyzacji związanej z religią lub światopoglądem, niepełnosprawnością, wiekiem lub orientacją seksualną lub tę defaworyzację rekompensować.

Artykuł 6

Wymogi minimalne

1. Państwa członkowskie mogą przyjąć lub utrzymać w mocy przepisy korzystniejsze z punktu widzenia ochrony zasady równego traktowania od przepisów ustanowionych w niniejszej dyrektywie.
2. Wdrożenie niniejszej dyrektywy nie może być w żadnych okolicznościach przyczyną obniżenia poziomu ochrony przed dyskryminacją już zapewnianego przez państwa członkowskie w dziedzinach objętych niniejszą dyrektywą.

ROZDZIAŁ II

ŚRODKI OCHRONY PRAWNEJ I EGZEKWOWANIE

Artykuł 7

Obrona praw

1. Państwa członkowskie zapewniają, by procedury sądowe lub administracyjne – w tym procedury pojednawcze, o ile uznają to za właściwe – których celem jest wyegzekwowanie obowiązków wynikających z niniejszej dyrektywy, były dostępne dla wszystkich osób, które uważają się za pokrzywdzone wskutek nieprzestrzegania w stosunku do nich zasady równego traktowania, nawet po ustaniu relacji, w ramach których miała miejsce domniemana dyskryminacja.
2. Państwa członkowskie zapewniają, by stowarzyszenia, organizacje lub inne osoby prawne, które – zgodnie z kryteriami określonymi w ich prawie krajowym – mają uzasadniony interes w dbaniu o przestrzeganie przepisów niniejszej dyrektywy, mogły za zgodą powoda uczestniczyć, w jego imieniu lub działając na jego rzecz, we wszelkich procedurach sądowych lub administracyjnych przewidzianych w celu wyegzekwowania obowiązków wynikających z niniejszej dyrektywy.
3. Ustęp 1 ani 2 nie naruszają przepisów krajowych o przedawnieniu roszczeń w odniesieniu do zasady równego traktowania.

Artykuł 8

Ciężar dowodu

1. Państwa członkowskie przyjmują środki, które w ich systemach sądowych są niezbędne do zapewnienia obowiązku udowodnienia przez pozwanego, że nie wystąpiło naruszenie zakazu dyskryminacji, jeżeli osoby, które uważają się za pokrzywdzone wskutek nieprzestrzegania w stosunku do nich zasady równego traktowania, przedstawią przed sądem lub innym właściwym organem faktyczne okoliczności wskazujące na możliwość wystąpienia dyskryminacji bezpośredniej lub pośredniej.

2. Ustęp 1 nie stoi na przeszkodzie temu, by państwa członkowskie wprowadziły zasady dowodowe korzystniejsze dla powoda.
3. Ustęp 1 nie ma zastosowania do postępowań karnych.
4. Państwa członkowskie mogą postanowić, że nie będą stosować ust. 1 do postępowań, w których to sąd lub inny właściwy organ bada faktyczne okoliczności sprawy.
5. Ustęp 1, 2, 3 i 4 niniejszego artykułu stosuje się również do każdego postępowania sądowego wszczętego zgodnie z art. 7 ust. 2.

Artykuł 9

Wiktymizacja

Państwa członkowskie wprowadzają do krajowych systemów prawnych środki niezbędne do ochrony osób fizycznych przed wszelkiego rodzaju niekorzystnym traktowaniem lub niekorzystnymi konsekwencjami w reakcji na skargę lub postępowanie służące wyegzekwowaniu zasady równego traktowania.

Artykuł 10

Upowszechnianie informacji

Państwa członkowskie zapewniają, by zainteresowane osoby na całym terytorium tych państw zostały poinformowane – przy wykorzystaniu stosownych środków – o przepisach przyjętych na mocy niniejszej dyrektywy oraz o odpowiednich przepisach już będących w mocy.

Artykuł 11

Dialog z właściwymi zainteresowanymi stronami

W celu wspierania zasady równego traktowania państwa członkowskie sprzyjają dialogowi z właściwymi zainteresowanymi stronami, które – zgodnie z prawem krajowym i krajową praktyką – mają uzasadniony interes w uczestniczeniu w walce z dyskryminacją wynikającą ze względów objętych niniejszą dyrektywą i występującą w dziedzinach nią objętych.

Artykuł 12

Organy wspierające równe traktowanie

1. Państwa członkowskie wyznaczają organ lub organy mające wspierać równe traktowanie wszystkich osób bez względu na ich religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną. Organy te mogą wchodzić w skład urzędów odpowiedzialnych na poziomie krajowym za obronę praw człowieka lub przestrzeganie praw jednostek.
2. Państwa członkowskie zapewniają, by kompetencje tych organów obejmowały:
 - a) bez uszczerbku dla praw ofiar i stowarzyszeń, organizacji lub innych osób prawnych, o których mowa w art. 7 ust. 2 – świadczenie ofiarom dyskryminacji niezależnej pomocy w związku z wnoszonymi przez nie skargami dotyczącymi dyskryminacji,
 - b) prowadzenie niezależnych badań nad dyskryminacją, oraz
 - c) publikowanie niezależnych sprawozdań i wydawanie zaleceń dotyczących kwestii związanych z taką dyskryminacją.
3. Państwa członkowskie zapewniają również, by kompetencje organu lub organów, o których mowa w ust. 1, obejmowały zarówno dziedziny objęte niniejszą dyrektywą, jak i dziedziny objęte dyrektywą 2000/78.

ROZDZIAŁ III

PRZEPISY KOŃCOWE

Artykuł 13

Przestrzeganie przepisów

Państwa członkowskie przyjmują niezbędne środki, by zapewnić przestrzeganie zasady równego traktowania w zakresie objętym niniejszą dyrektywą, a w szczególności:

- a) uchylenie przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych sprzecznych z zasadą równego traktowania;
- b) unieważnienie lub zmianę wszelkich postanowień umownych, wewnętrznych regulaminów przedsiębiorstw, przepisów o stowarzyszeniach prowadzących działalność zarobkową lub stowarzyszeniach niekomercyjnych, jeśli są one sprzeczne z zasadą równego traktowania, lub możliwość takiego unieważnienia lub zmiany.

Artykuł 14

Kary

Państwa członkowskie ustanawiają przepisy dotyczące kar mających zastosowanie w przypadku naruszeń przepisów krajowych przyjętych na mocy niniejszej dyrektywy i podejmują wszelkie środki niezbędne do zapewnienia stosowania tych kar. Kary mogą mieć formę wypłaty odszkodowania, którego wysokość nie może być ograniczona przez ustalony wcześniej górny limit, i muszą być skuteczne, proporcjonalne i odstraszające.

Artykuł 14a

Uwzględnianie aspektu płci

Zgodnie z art. 8 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, wdrażając niniejszą dyrektywę, państwa członkowskie uwzględniają cel, którym jest zniesienie nierówności oraz wspieranie równości mężczyzn i kobiet.

Artykuł 15

Wdrożenie

1. Do dnia ... [cztery lata od przyjęcia] państwa członkowskie wprowadzają w życie przepisy ustawowe, wykonawcze i administracyjne niezbędne do wykonania niniejszej dyrektywy. Niezwłocznie informują o tym Komisję i przekazują jej tekst tych przepisów.

Przepisy przyjęte przez państwa członkowskie zawierają odniesienie do niniejszej dyrektywy lub odniesienie takie towarzyszy ich urzędowej publikacji. Metody dokonywania takiego odniesienia określane są przez państwa członkowskie.

2. Państwa członkowskie mogą ustalić, że zobowiązanie do zapewnienia dostępności określone w art. 4 należy spełnić najpóźniej do [5 lat po przyjęciu] w odniesieniu do nowych budynków, urządzeń, usług transportowych i nowej infrastruktury.
- 2a. Państwa członkowskie mogą ustalić, że zobowiązanie do zapewnienia dostępności określone w art. 4 należy spełnić najpóźniej do [20 lat po przyjęciu] w odniesieniu do istniejących budynków, urządzeń, usług transportowych i istniejącej infrastruktury. Państwo członkowskie, które wprowadzi takie ustalenia, zapewnia stopniową realizację tego zobowiązania w tym okresie.
3. Każde państwo członkowskie, które zdecyduje się wprowadzić dodatkowy okres, o którym mowa w ust. 2a, do dnia określonego w ust. 1 niniejszego artykułu przekazuje Komisji plan działania zawierający planowane działania oraz harmonogram stopniowej realizacji tego zobowiązania.
- 3a. Do dnia określonego w ust. 1 niniejszego artykułu państwa członkowskie informują Komisję o swoich planach w zakresie stopniowej realizacji obowiązku, o którym mowa w art. 4 ust. 7.

4. Państwa członkowskie w stosownych przypadkach zbierają dane oraz monitorują i oceniają skuteczność odnośnych środków. Można to robić za pomocą środków takich jak ustalanie poziomów odniesienia lub wymiernych celów lub zbieranie stosownych danych jakościowych lub ilościowych zgodnie z obowiązującym prawem krajowym i unijnym, zwłaszcza dotyczącym ochrony danych osobowych.

Artykuł 16 *Sprawozdanie*

1. [Dwa lata od dnia, o którym mowa w art. 15 ust. 1], a następnie co pięć lat państwa członkowskie przekazują Komisji wszystkie informacje niezbędne jej do sporządzenia dla Parlamentu Europejskiego i Rady sprawozdania z wykonania niniejszej dyrektywy, w tym informacje na temat realizacji planów, o których mowa w art. 15 ust. 3 i 3a.
2. W sprawozdaniu Komisja uwzględnia w stosownych przypadkach opinie krajowych organów ds. równości oraz właściwych zainteresowanych stron, a także Agencji Praw Podstawowych Unii Europejskiej. Zgodnie z zasadą uwzględniania aspektu płci sprawozdanie to zawiera między innymi ocenę wpływu zastosowanych środków na kobiety i mężczyzn. W świetle otrzymanych informacji w sprawozdaniu należy w razie konieczności zamieścić propozycje zmian i uaktualnienia niniejszej dyrektywy.

Artykuł 17 *Wejście w życie*

Niniejsza dyrektywa wchodzi w życie z dniem jej opublikowania w *Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej*.

Artykuł 18 *Adresaci*

Niniejsza dyrektywa jest skierowana do państw członkowskich.